

KERNEFAMILIENS AF- OG OPBLOMSTRING

Om 50 års forskning i den vigtigste socialiseringsarena

Interview med seniorforsker Mai Heide Ottosen

Af Mads Andersen Høg

Kernefamilien har levet en omskiftelig tilværelse i de sidste 50 år. Men pakken med far, mor og børn har vist sig at være en sejlivet størrelse, der kan omstille sig til de nye tider. I anledning af SFI's 50-års jubilæum fortæller seniorforsker Mai Heide Ottosen her om familiens udvikling fra 1960'erne, hvor far bestemte og mor passede børnene til i dag, hvor børnene er familiens centrale omdrejningspunkt.

Fra "enker i trang" til selvstændige kvinder på job

SFI's første udgivelse om familier fra 1966 handler i virkeligheden om hvad der sker, når familien går i opløsning – ikke pga. skilsmisse, men fordi manden, hovedforsørgeren i huset, dør. Rapporten Økonomisk stilling ved enkestand er baseret på tal fra begyndelsen af 1960'erne og afspejler på mange måder det meget traditionelle billede af familien og især kvindernes rolle, der var udbredt før den danske velfærdsstat for alvor udviklede sig: 2/3 af alle kvinder var gift inden de blev 25 år, og langt størstedelen af de gifte kvinder havde flere børn. Omkring halvdelen af kvinderne var tilknyttet erhvervslivet, men kun godt 1/3 af dem havde egen indkomst. Det skyldes bl.a., at mange kvinder var medhjælpende hustruer på landet. Danmark var stadig et landbrugssamfund på det tidspunkt.

Undersøgelsen viser, at omkring 1/4 af alle ægtepar havde ikke nogen formue eller var decideret gældsats. På den baggrund sætter forskerne lys på, hvilke muligheder disse 'enker i trang' har for at forsørge sig selv og børnene.

"Men tonen ændres hurtigt i de følgende rapporter. De afspejler, at det gradvist bliver mere naturligt, at også gifte kvinder kommer ud på arbejdsmarkedet. To rapporter fra slutningen af 1960'erne handler om, hvad mødre job betyder for familien; er det et problem, bliver børnene svigtet? Men forskerne kan ikke påvise, at udearbejdende mødre skulle have negative konsekvenser for børnene," forklarer Mai Heide Ottosen.

"I dag ved vi, at der ikke er nogen negativ effekt af, at mødre arbejder uden for hjemmet. Hvis der er en tendens, er den snarere positiv, og det hænger blandt andet sammen med socialgrupper; at det er de socialt svage grupper, der ikke er i beskæftigelse," understreger hun.

Kernefamilien under angreb

Danskernes forestillinger om, hvordan mand og kvinde bør leve sammen, kunne imidlertid ikke rigtig følge med den faktiske udvikling under ungdomsoprøret og den seksuelle frigørelse i slutningen af 60'erne. En undersøgelse fra 1970 viser, at et stort flertal (2/3) af danskerne dengang mente, at børn skulle fødes i ægteskabet. Men samtidig var 40 % af kvinderne gravide allerede, inden de gik til alteret eller på rådhuset for at blive gift.

"Dette misforhold afspejler det normative brud, der er undervejs i den periode. Forestillingen om kernefamilien havde stadig monopolagtig status – ægteskabet blev opfattet som den normative ramme for samliv mellem mand og kvinde. Men i praksis begyndte folk at gøre noget andet end det, de egentlig giver udtryk for," siger Mai Heide Ottosen.

"En konsekvens af den øgede seksuelle frigørelse var, at en relativt høj andel fik børn, inden de var fyldt 20 år. Og de var ofte nødt til at blive gift, ellers kunne de ikke få en lejlighed. I lyset af dette er det ikke overraskende, at vi ser så mange skilsmisser i 70'erne og 80'erne. Der er utvivlsomt mange ægteskaber, der er blevet indgået af praktiske årsager. Det ser man effekten af, når kvinderne i 70'erne for alvor kommer ud på arbejdsmarkedet og bliver økonomisk uafhængige. Så kan de slippe ud af de ægteskaber, de ikke ønsker at være i," forklarer hun og fortsætter:

"Kernefamilien var godt nok den norm, man levede inden for, men bag den ofte pæne, friserede facade, kunne hverdagslivet være mere kaotisk, præget af undertrykkelse, hykleri, dobbeltmoral eller andre problemer. Det er det, feministerne beskæftiger sig med – også i forskningen med en vis berettigelse – fra 1970'erne og frem. I tiden omkring ungdomsoprøret kommer familien som institution kommer ud for meget voldsomme angreb i dele af den samfundspolitiske debat, og samtidig afprøves andre samlivsformer med

kollektiver osv.”

Guldklumpen i klapvognen

Men selv om kernefamilien altså har overlevet ungdomsoprør, rødstrømper og skilsmissebølger, er den langt fra uforandret. I dag er det ikke guldringen på fingeren, men guldklumpen i klapvognen, der er afgørende: ”I dag er ægteskabsalderen højere end den alder man har, når man får det første barn. Det er altså barnet, der konstituerer familien, ikke ægteskabet,” pointerer Mai Heide Ottosen.

Barnets mere betydningsfulde rolle i familien kan virke lidt paradoksalt i lyset af, at børn i dag bruger meget mere tid væk fra far og mor, end de gjorde i 1960'erne. Dengang var ”fremmedpasning”, dvs. vuggestuer og børnehaver, mest af alt en nødløsning, som især arbejderkvinder var nødt til at benytte sig af. Mai Heide Ottosen husker, hvordan hun som lille pige så misundeligt gennem plankeværket til naboejendommen, hvor uniformerede barneplejersker passede børn, mens børnenes mødre arbejdede på fabrikken overfor.

Den danske såkaldte ’to-forsørgermodel’ – dvs. at både manden og kvinden er på arbejdsmarkedet og dermed bidrager til at forsørge familien – betyder, at næsten alle danske småbørn i dag går i daginstitution eller på anden måde bliver passet uden for familien. Alligevel køber Mai Heide Ottosen ikke tesen om den ’funktionstømte familie’. ”Det er klart, at daginstitutionen og børnefællesskabet dér er en central socialiseringsarena, men familien er stadigvæk den vigtigste arena for børnenes sociale udvikling. Sådan er det! Men som en kollega fra RUC har påpeget, er familien i højere grad blevet et ’intimitetsreservat’. Relationerne er blevet mere følelsesfulde; der er – populært sagt - mere tid til kærtegn.”

Din vilje er ikke i fars lomme

Familiens overlevelseskraft skyldes netop dens forandring fra et sted, hvor far bestemte, til en mere demokratisk størrelse: ”Der er sket nogle vigtige perspektivforskydninger i familiens magtrelationer siden 60'erne og 70'erne. For det første bliver forholdet mellem mand og kvinde mere demokratisk i og med at kvinderne kommer ud på arbejdsmarkedet, er blevet økonomisk uafhængige og deler forsørgerbyrden med mændene. Man er mere fælles om beslutningerne – selv om mændene stadig er lidt langsomme med det praktiske i hjemmet.”

Også på den anden led – mellem forældre og børn – er der også sket en demokratisering af relationen. Børnene har mere at skulle have sagt; forholdet er blevet mere ligeværdigt. "Jeg tror ikke, børn i dag ville forstå vendingen 'din vilje er i fars lomme', som jeg – som regel i spøg – fik fortalt da jeg var barn," siger Mai Heide Ottosen.

Hun mener, at familien er blevet et mere udholdeligt sted at være, og den derfor har fået en opblomstring efter de voldsomme angreb i især 1970'erne. Omstillingen har taget tid, men ligestillingsprojektet og demokratiseringen har været afgørende for kernefamiliens overlevelse.

Klassefest og julestue

Når børnene kan tilbringe mere tid uden for hjemmet og samtidig være familiens centrum, skyldes det bl.a., at institutionerne spiller en langt mere aktiv rolle i dag end tidligere. Mai Heide Ottosen blev overrasket over, hvor lidt forældre i en SFI-undersøgelse fra 1968 vidste om deres børns trivsel i skolen.

"Hvis børnene havde problemer i skolen, så vidste forældrene det sjældent. I undersøgelsen har man spurgt lærerne og identificeret problembørn. Men børnenes forældre var slet ikke klar over, at der var problemer. Det er en signifikant anderledes i dag. Jeg tror ikke, der er mange forældre, som ikke er bevidste om, hvis deres børn har vanskeligheder i skolen. Der er sket en alvorlig styrkelse af skole/hjem-samarbejdet. Da jeg var barn, havde man meddelelsesbøger, dvs. man kommunikerede skriftligt. I dag bliver vi jo kaldt ind til skole/hjem-samtaler et par gange om året. Man er blevet klar over, at det er nødvendigt at kommunikere," forklarer hun.

I det hele taget er skolen og barnets liv uden for hjemmet i dag blevet en ramme for sociale aktiviteter i langt højere grad end tidligere, mener Mai Heide Ottosen. "Det er en udvikling, der er sket gennem de seneste år. Skolen og børnenes institutioner er blevet en ramme for det lokale fællesskab og det sociale liv. Skolerne holder ikke bare forældremøder og konsultationer, altså den formelle del, de danner også ramme for sommerferieafslutninger, julestuer, klassefester osv. Når man som mig har tre børn, så bliver det til noget."

Det betyder også noget for forældrenes sociale liv: "Forældrene stifter venskaber gennem børnene. Sådan var det ikke i min barndom, mine forældre har ikke fået nogen venner i kraft af mig. Børn er i langt højere grad blevet et projekt; de er i stor udstrækning ønskebørn. I og med at rammerne for børnenes liv er blevet ændret og blevet mere sociale og uformelle, så bliver det også et sted, hvor forældrene kan møde nye venner. Og det gælder for den sags skyld også i sports- og idrætsklubber. Det forventes, at man står hver søndag på sidelinjen, og at man deltager med at køre frem og tilbage. Forældreengagementet er blevet større i dag, end det var for 40-50 år siden," slutter Mai Heide Ottosen.

Mai Heide Ottosen

Seniorforsker

Email: mho@sfi.dk

Kilde: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd: http://www.sfi.dk/kernefamiliens_af-_og_opblomstring-4810.aspx